Suomen tuomariliitto

SISÄMINISTERIÖLLE

Asia: Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Viite: SM002:00/2015

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry esittää lausuntonaan seuraavaa:

Yleistä

Esitysluonnoksessa säädettäväksi ehdotettuun lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa on tarkoitus siirtää nykyisin rajavartiolaissa olevat Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa koskevat säännökset. Tavoitteena on selkeyttää Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa koskevia säännöksiä. Säännökset on ehdotettu lainsäädännön ymmärrettävyyden, selkeyden ja hallittavuuden parantamiseksi kirjoitettavaksi auki nykyisin käytetyn tekniikan eli laajan poliisilain ja pakkokeinolain säännöksiin viittaamisen asemesta.

Tuomariliitto pitää ehdotetun erillisen lain säätämistä perusteltuna ja edellä mainittua säännösten kirjoittamistapaa koskevaa lainsäädäntöteknistä ratkaisua kannatettavana.

Yksityiskohtaiset huomautukset

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikokset (1 luvun 4 §)

Tuomariliitto pitää perusteltuna esitysluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa lausutuista syistä rajavartiolaitoksen tutkittavien rikosten luettelon täydentämistä ehdotetulla tavalla.

Rikokseen puuttumisen lykkääminen (2 luvun 9 §)

Ehdotettu säännös, joka on muotoiltu vastaamaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 2 luvun 13 §:ää, mahdollistaisi rikokseen puuttumisen lykkäämisen tiedonhankinnan suojaamiseen liittyvistä syistä. Se antaisi Rajavartiolaitokselle laajemman lykkäystoimivaltuuden kuin poliisilain nojalla kuuluu poliisille. Poliisilain 5 luvun 46 §:n 1 momentin mukainen toimivaltuus nimittäin koskee vain salaisen tiedonhankinnan suojaamista ja vastaa sellaisena nyt ehdotetun lain 3 luvun 27 §:n 1 momentin mukaista toimivaltuutta.

Huomattava on lisäksi, että ehdotetussa 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettua toimivaltuutta Rajavartiolaitoksessa käyttävää virkamiestä ei ole säännöksessä rajattu muulla tavoin kuin niin, että lykkäämisestä saisi päättää rajavartiomies suorittaessaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tiedonhankintatoimenpiteitä.

Ilmaisukielto (2 luvun 10 §)

Ehdotettu säännös on muotoiltu vastaamaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 16 §:ää. Ehdotetun säännöksen 1 momentin sanamuodosta ja perusteluista ilmenee, että ilmaisukielto voitaisiin antaa jo ennen esitutkinnan alkamista. Perustelujen mukaan ilmaisukiellon asettaminen voisi tulla kyseeseen rikostiedusteluvaiheen tiedonhankinnassa tilanteissa, joissa tietoja hankitaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 18 §:n nojalla kolmannelta ja joihin liittyy riski tiedonhankinnan paljastumisesta tiedonhankinnan kohteelle. Viimeksi mainittu säännös vastaa poliisilain 4 luvun 3 §:ää. Tästä huolimatta poliisilakiin ei sisälly nyt ehdotettua vastaavaa ilmaisukieltosäännöstä. Esitysluonnoksen perusteluista ei ilmene, minkä vuoksi Rajavartiolaitokselle olisi annettava tältä osin laajempi toimivaltuus kuin poliisille. Sitä paitsi, kun ehdotetun säännöksen mukaan voitaisiin kieltää tiedon ilmaiseminen sivulliselle, on perustellusti kyseenalaistettavissa, voidaanko perustelujen esimerkissä mainittua henkilötietolain 26 §:n mukaista tarkastusoikeuttaan käyttävää henkilöä pitää ehdotetun ilmaisukiellon kattamana ”sivullisena”.

Esitysluonnoksen perusteella jää jossakin määrin epäselväksi, onko ilmaisukiellon antamiseen esitutkintavaiheessa tarkoitettu sovellettavaksi esitutkintalain 11 luvun 5 §:ää. Tähän näyttäisivät viittaavan ainakin se, mitä ilmaisukiellosta on lausuttu esitysluonnoksen yleisperusteluissa, ja lain 1 §:n 2 momentin säännös, josta ilmenevällä tavalla Rajavartiolaitoksen tehtävänä olevassa rikosasian esitutkinnassa noudatetaan esitutkintalakia siltä osin kuin ehdotetussa laissa ei toisin säädetä.

Säännöksen mallina käytetyn rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 16 §:n esitöiden lausumat (HE 174 / 2014 vp s. 33 – 34 sekä ennen kaikkea LaVL 18 / 2014 vp s. 4 ja HaVM 53 / 2014 vp s. 5 – 6) osoittavat kuitenkin tuota lakia säädettäessä tarkoituksena olleen, että ilmaisukiellon antamiseen esitutkinnan aikana sovelletaan esitutkintalain 11 luvun 5 §:n asemesta sanottua rikostorjunnasta Tullissa annetun lain säännöstä. Näin ollen voidaan olettaa, että sama koskisi myös nyt ehdotetun säännöksen ja esitutkintalain 11 luvun 5 §:n suhdetta. Lisäksi esitutkintavaiheeseen näyttäisi viittaavan ehdotetussa säännöksessä ilmaisukiellon kohteena olevista tiedoista käytetty ilmaus ”tutkintaan liittyviä seikkoja”.

Lain 2 luvun 10 §:n 1 momentin jälkimmäiseen virkkeeseen ehdotetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 16 §:n 1 momentin esikuvan mukaisesti nimenomaista mainintaa ilmaisukiellosta päättävästä tahosta syyteharkinnan aikana (syyttäjä) ja myös viittausta tältä osin esitutkintalain 11 luvun 5 §:ään. Tähänkin nähden vaikuttaa ilmeiseltä, että esitutkintavaiheessa annettavaan ilmaisukieltoon ei ole tarkoitus soveltaa esitutkintalain 11 luvun 5 §:ää, kun nyt ehdotettuun säännökseen ei sisältyisi esitutkintavaiheen osalta viittausta siihen.

Ehdotettu 2 luvun 10 § eroaa sen ohella, että se tulisi koskemaan (myös) esitutkintaa edeltävää tiedonhankintavaihetta, muillakin tavoin esitutkintalain 11 luvun 5 §:stä. Ilmaisukielto voitaisiin antaa laajempana kuin esitutkintalain 11 luvun 5 §:n mukaan. Viimeksi mainitun säännöksen mukainen ilmaisukielto voi koskea ”muita kuin häntä itseään tai hänen päämiestään koskevia tutkintaan liittyviä seikkoja, jotka eivät ennestään ole hänen tiedossaan”, kun taas ehdotetun säännöksen mukaan ilmaisukielto voisi koskea ”muita kuin häntä itseään koskevia rikostiedusteluun tai tutkintaan liittyviä seikkoja”. Esitutkintaa edeltävän vaiheen osalta kielto tulisi annettavaksi tiedonhankinnan kohteena olevaan henkilöön nähden sivullisille tahoille, kun taas esitutkinnan aikana kielto tulee tyypillisesti annettavaksi siinä kuultaville henkilöille. Ehdotetun 2 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan kiellon antaisi (syyteharkinnan aikaa lukuun ottamatta) pidättämiseen oikeutettu virkamies, kun esitutkintalain 11 luvun

5 §:n 1 momentin mukaan kiellon antaa esitutkinnan aikana nimenomaan tutkinnanjohtaja.

Edellä esitettyyn viitaten Tuomariliitto epäilee, onko ehdotusta 2 luvun 10 §:stä harkittu riittävän perusteellisesti. Tuomariliiton käsityksen mukaan poliisille myönnettyjä toimivaltuuksia laajempien valtuuksien myöntämiseen muille viranomaisille rikosten ennalta ehkäisemistä, paljastamista ja selvittämistä silmällä pitäen tulisi lähtökohtaisesti suhtautua pidättyvästi.

Tuomariliitto pitää ehdotettua sääntelytapaa joka tapauksessa lainsäädäntöteknisesti epäonnistuneena. Ilmaisukieltosäännöksessä olisi syytä mainita nimenomaisesti, että se koskee myös ilmaisukiellon antamista esitutkintavaiheessa, jos tämä on tarkoituksena. Jos esitysluonnoksesta saatavasta – edellä esitetystä – käsityksestä poiketen ilmaisukiellon antamiseen esitutkinnan aikana on tarkoitettu sovellettavan esitutkintalain 11 luvun 5 §:stä ilmeneviä sääntöjä, ehdotettuun 2 luvun 10 §:ään olisi syytä sisällyttää joko tuon säännöksen sisältö esitutkintavaihetta koskevalta osalta tai ainakin viittaus sen soveltamiseen. Tuomariliitto pitää epätyydyttävänä myös sitä, että ehdotetun sääntelyn toteutuessa ilmaisukiellon enimmäisulottuvuus (”kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen”) on luettava ehdotetun 2 luvun 10 §:n 1 momentissa viitatusta esitutkintalain 11 luvun 5 §:stä, tarkemmin sen 2 momentista.

Tuomariliitto toteaa lisäksi, ettei esitysluonnoksen säätämisjärjestysperusteluissa ole ilmaisukieltoa koskevilta osilta lainkaan käsitelty ehdotettua 2 luvun 10 §:n säännöstä vaan tarkastelu rajoittuu salaista tiedonhankintaa koskevaan ilmaisukieltoon (ehdotettu lain 3 luvun 29 §). Kun ehdotetulla 2 luvun 10 §:llä pyritään turvaamaan kaikkea Rajavartiolaitoksen suorittamaa epäiltyihin rikoksiin liittyvää tiedonhankintaa ja siinä tarkoitetun ilmaisukiellon soveltamisala olisi siten olennaisesti laajempi kuin ehdotetun 3 luvun 29 §:n mukaisen ilmaisukiellon, tätä on pidettävä olennaisena puutteena.

Salainen tiedonhankinta (3 luku)

Ehdotetut säännökset vastaavat pääosin nykyisin voimassa olevia säännöksiä. Tuomariliitolla ei ole huomauttamista säännösten asiasisällöstä. Sekä televalvontaa koskevan 4 §:n 2 momentin 2 kohdassa että peiteltyä tiedonhankintaa koskevan 11 §:n 2 momentin 2 kohdassa on toistoa, kun niissä erikseen mainitaan jo 1 kohdissa mainittu rikos eli törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.

Salaiset pakkokeinot (4 luku)

Ehdotetut säännökset vastaavat pääosin nykyisin voimassa olevia säännöksiä. Tuomariliitto pitää perusteltuna ehdotettua televalvonnan mahdollisuuden laajentamista koskemaan Rajavartiolaitoksen selvitettäväksi tulevista rikoksista myös törkeää kätkemisrikosta, ammattimaista kätkemisrikosta, törkeää rahanpesua ja törkeää väärennystä. Tuomariliitolla ei ole sinänsä huomauttamista säännösten asiasisällöstä. Esitysluonnoksen 4 luvun 1 §:n 4 momentin säännöksestä puuttuu kuitenkin siinä viitatun 2 luvun säännöksen pykälänumero (2).

Muut säännökset

Tuomariliitolla ei ole muilta osin huomautettavaa ehdotetun lain säännöksistä.

Pakkokeinolaki

Tuomariliitolla ei ole sinänsä huomauttamista ehdotettujen pakkokeinolain muutosten asiasisällöstä. Ehdotetun 10 luvun 47 §:n 2 momentin säännöksessä on kuitenkin säännöstekstin viimeisellä rivillä ylimääräinen sana ”vai”.

Muut lait

Tuomariliitolla ei ole huomauttamista ehdotettujen muiden lakien muutosten osalta.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta on vastannut hovioikeudenneuvos Kimmo Vanne. Lausunto on käsitelty Käräjäoikeustuomarit ry:n hallituksessa sekä Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa 26.9.2016.

Helsingissä 27.9.2016

Tuomariliiton puheenjohtaja,
hovioikeudenneuvos Kimmo Vanne